

Nr 9.

Av herr **Kvarnzelius m. fl.**, om anslag till utjämning av kostnaderna för uppehållet av folkskoleväsendet.

Fördelningen av de allmänna skattebördorna har under den senare tiden av olika skäl tilldragit sig en allt mera stegrad och allsidig uppmärksamhet.

Den givna förklaringsgrunden därtill ligger i skatteförpliktelseernas ständiga benägenhet att växa. I den mån samhället ingriper uppbyggande, reglerande och omdanande på olika områden, föranleder detta ingripande ökade kostnader och därav påkallade tillskott från det allmännas sida. Vare sig det gäller utvidgad eller förbättrad undervisning, öppnade trafikmöjligheter inom landet eller nyskapade förbindelser till främmande länder, tillsyn över eller skydd för människors liv och hälsa, stöd åt näringslivet i alla dess växlande former, ökad rättssäkerhet, humaniserad behandling av vårdbehövande i olika levnadslägen m. m., blir i regel följden av varje reformåtgärd ett därmed förbundet behov av medel för önskemålets realiserande. Skall den åsyftade förbättringen ernås, erfordras att en eller annan kategori av skattebärare eller samhället i dess helhet förpliktas att helt och hållet prestera eller delvis bidraga till de oundgängliga ekonomiska förutsättningarna.

Huruvida denna bidragsskyldighet anses böra falla på ett lokalt begränsat, större eller mindre, område, en särskild yrkesgrupp eller på rikets skattedragare i allmänhet beror på — eller borde åtminstone bestämmas av — ändamålets art och omfattning. I staten med dess underavdelningar, dels de i regel på de äldre landskapen uppbyggda länen, dels primärkommunerna — i allmänhet socknar eller städer — äga lagstiftarna organ och kretsar för skilda fall av olika förfaringssätt härutinnan. Statsmakterna fördela, i överensstämmelse med den i varje fråga dominerande uppfattningen, de olika skyldigheterna på — frånsett för speciella syften skapade institutioner — kommunerna, landstingen och staten. De båda förstnämnda, mindre enheterna äro därvid skyldiga att iakttaga och infria de förpliktelser, staten finner sig böra ålägga dem. Grunderna för bidragspliktens utgörande bliva i regel i sammanhang därmed fastställda, även om man kan tillägga att en icke allt för snävt tillmätt självstyrelse lämnar de förpliktade en ganska stor rörelsefrihet vid bestämmandet av sina egna, sammanlagda skattesatser.

Man skulle kunna tycka att, då det gäller ett allmunt ändamål, det vore tämligen egalt, huruvida bestridandet av kostnaderna utportioneras styckevis

på de olika delarna eller om detta sker samfällt genom staten såsom representant för det hela. Men så är dock ingalunda förhållandet. Skyldigheten att i dylikt fall tillämpa föreskriften om, att samma syfte bör förverkligas över hela linjen på ett i stort sett likartat sätt, kan innebära en i förhållande till bärkraften högst olika tunga för de å skilda orter under skiftande förhållanden bosatta medborgarna. I *en* kommun eller bygd kan denna skatteskyldighet bäras lätt och utan egentlig olägenhet. För *en annan* kan den betyda en överbelastning, som, utom att den omedelbart kännes tryckande, på ett ödesdigert sätt hindrar eller försvårar kommunens eller ortens växt och utveckling. Och detta även därest det praktiska genomförandet av den reform, som framkallar det ökade skattebehovet, sker med all tillbörlig varsamhet och omsikt.

Inför denna erfarenhet måste det framstå såsom synnerligen angeläget, att samhällseliga uppgifter, vilka med rätta kunna betecknas såsom *allmänna statsändamål*, i största möjliga utsträckning lösas på den enhetliga solidaritetens och den gemensamma administrationens väg. Det är obestriddligen lämpligast att, å samtliga hit hörande områden, där icke särskilda skäl motivera ett annat förfarande, den ekonomiska utjämningen får ske genom att staten generellt går in för det åsyftade ändamålets tillgodoseende. Därigenom betryggas, utom en jämnare kostnadsfördelning, att de vidtagna åtgärdernas verkningar erhålla en allmän och så långt görligt samtidig utsträckning, vilket i dylika fall måste anses önskvärt och befogat.

Sedan långa tider tillbaka hava emellertid åtskilliga, uttryckligen såsom statsändamål erkända uppgifter av denna art överlämnats åt de mindre enheterna, särskilt åt kommunerna, att var för sig, med eller utan tillskott från staten, söka lösa. Från början torde också åtskilliga anledningar därtill kunnat åberopas. I den mån uppgifterna i fråga — exempelvis undervisning och fattigvård, om vilkas egenskap av allmänt statsändamål aldrig någon tvekan rått — genom skärpta fordringar och därav föranledda utvidgningar och påbyggnader blivit allt mera omfattande, ha emellertid svårigheterna och orättvisorna i denna utskiftning framträtt allt tydligare och obestriddigare.

Statsmakterna hava också efter hand nödgats å vissa områden åvägabrinda ett utjämningsförfarande i syfte att bispringa de svårast ställda. Detta skedde dock först efter det förslag därom motionsledes under många år blivit framförda i riksdagen. Redan år 1904 gjordes det första yrkandet om understöd åt de särskilt skattetyngda kommunerna. Liknande förslag förnyades sedan i oupphörligen återkommande motioner till och med år 1915. Efter det år 1916 en utredning igångsatts framlades år 1917 proposition (nr 308) i ärendet. Denna blev också av riksdagen bifallen, dock med tillägg att viss bestämmelse rörande jordbruksfastigheternas taxering skulle i förordningen om statsunderstödet införas.

Det sålunda fattade beslutet gick i huvudsak därpå ut, att, därest för en kommun den sammanräknade kommunalskatten, landstings- och vägs-katten skulle för det löpande året överstiga 10 kronor pr 100 kronors inkomst, samt, evad det gällde folkskole- och fattigvårdsutgifter, uttaxeringen överstege 4:50

ket inom kommunerna» skulle »utan dröjsmål igångsättas», i vilket sammanhang det i motionen berörda spörsmålet icke kunde »undgå att uppmärksammas».

Utskottets hemställan bifölls, dock först efter det motionärerna av den dåvarande chefen för finansdepartementet i andra kammaren erhållit utfästelse rörande såväl att den av 1928 års riksdag begärda utredningen skulle snarast komma till stånd som också att den såsom den »större» betecknade »frågan om förhållandet mellan staten och kommunerna ifråga om deras utgifter för vissa ändamål» borde »i någon lämplig form» — som dock icke för dagen kunde angivas — »bliva föremål för prövning».

Sedan dess ha också åtgärder vidtagits i det sålunda angivna syftet. Den 18 okt. 1929 tillsatte nämligen Kungl. Maj:t en kommitté med uppdrag att inom finansdepartementet »biträda med utredning av frågan om rationell utjämning av skattetrycket inom kommunerna samt andra därmed sammanhängande spörsmål».

Som framgår av de riktlinjer, vilka i statsrådsyttrandet rörande denna utredning förekomma, inrymmer det lämnade uppdraget båda de här ovan berörda spörsmålen och åsyftar en synnerligen omfattande och mångsidig undersökning. Sålunda ingå bland de upptagna utredningarna flera mycket invecklade och svårlösta problem, bland vilka kunna nämnas den »nuvarande fördelningen av samhället åliggande uppgifter mellan staten samt kommuner av olika ordning». Här gäller det sålunda icke blott och icke ens i första hand att utröna, hur, på grundval av den nu gällande samhällsorganisationen och den därtill anslutna uppgiftsfördelningen, en mera rättvis kostnadsutjämning skall kunna ske. Utan här går man in för en prövning, huruvida icke denna organisation lämpligen bör i större eller mindre omfattning förändras och en ny uppgifts- och arbetsfördelning komma till stånd. Och utom studiet av det inhemska material, som för arbetets belysning kan uppsamlas, anbefalles jämväl, att utredningsmännen böra beakta »de erfarenheter rörande hithörande frågor, vilka kunna hämtas från främmande länder, där motsvarande spörsmål äro aktuella».

Hur invecklade vart och ett av dessa områden kunna vara inses bl. a., när man vidare finner att också, åtminstone i viss utsträckning, de nuvarande primärkommunernas ställning och fortsatta existens i orubbat skick skall ifrågasättas och prövas. »Jämväl spörsmålet om jämkningar i den kommunala indelningen böra komma under övertvägande» säges det i regeringsbeslutet, som på den punkten motiveras med det förvisso i och för sig riktiga antagandet, att »genom ett lämpligt sammanförande av skilda kommuner för olika ändamål eller genom åstadkommande på annat sätt av vidgat kommunalt samarbete skulle sannolikt en bättre ekonomisering och en jämnare utgiftsfördelning i många fall stå att vinna».

Såvitt det nu låter sig bedömas, måste man därför förutsätta, att ganska många år komma att förflyta, innan denna kommittéutredning kan föreligga färdig, i sin tur vara behandlad av den mängd av myndigheter m. fl., som därav bli berörda och därefter kunna föranleda något beslut i riksdagen. Även om man räknar med den allra snabbaste arbetstakt är en sådan slutsats oundgänglig.

Frågan blir då, huruvida det är billigt och rimligt, att under den långa tid,

som sålunda måste förflyta, innan den tilltänkta omvandlingen kan tänkas vara genomförd, man skall stanna vid den nu tillämpade skatteutjämnings? Under-tecknade hava underkastat den saken en ingående prövning och för sin del kommit till det resultatet, att därvid kan och bör det icke få bero. Det gives enligt vår mening oavvisliga skäl för, att någon provisorisk åtgärd vidtages, som åtminstone i viss utsträckning tillmötesgår det krav på rättvisa, som de svårast ställda skattebärarna i olika orter med all rätt önska se omedelbart förverkligat. Att bortse ifrån eller att slå dövörat till för en dylik begäran skulle förvisso ur hela samhällets synpunkt vara oförsvarligt och skadligt.

I detta fall gäller det dock att finna tillfälligt användbara utvägar, som, på samma gång de äga effekt, dock icke föregripa, försvåra eller omöjliggöra de mera genomgående och slutgiltiga lösningar, som kunna tänkas bli en följd av det nyss nämnda utredningsarbetets igångsättande. Likaledes måste de provisoriska åtgärderna vara sådana, att de icke oförmånligt inverka på de olika orternas förtänksamhet, sparsamhetsvilja och intresse av att för egen del vidtaga så väl genomtänkta och klokt begränsade åtgärder som möjligt. Eljest skulle man med skäl kunna invända, att det vore olämpligt och inkonsekvent att på detta område äventyra större och mera betydelsefulla reformer för utsikten att kunna göra smärre kortvariga förbättringar och framsteg.

Från dessa utgångspunkter torde den tidigare från vårt håll antydda men aldrig på allvar upptagna eller undersökta planen att låta staten i större utsträckning än hittills skett bekosta skolväsendet erbjuda en möjlighet till omedelbar utjämnings utan att ogynnsamma verkningar av nyss antydd art därmed behöva vara förbundna. Vi syfta därmed på tanken, att staten skulle till kommunerna utbetala ett visst årligt bidragsbelopp pr varje inom skoldistriktet undervisat skolpliktigt barn. Genom ett sådant tillskott behöfde ingen som helst rubbning ske i den nuvarande organisationen varken för skolväsendet eller beträffande kommunerna. De senare bibehålla okränkadt sin hittillsvarande bestämmanderätt över skolornas antal, belägenhet, byggnader och deras underhåll m. m. De kommunala myndigheternas intresse av att iakttaga sparsamhet och att vid skolärendenas behandling förfara med bästa möjliga ekonomiska omsikt kvarstode i samma omfattning som hittills. Ingen utvidgad inspektionsskyldighet behöfde stadgas eller eljest ökad kontroll anordnas. Konstaterandet av det undervisade barnantalet kan ske genom därom föreskriven uppgiftsskyldighet. Och därest senare ett utbyte av denna bidragsform visar sig önskvärdt och lämpligt kunna dessa statsbidrag när som helst upphöra och ersättas med den nya ordning, varom statsmakterna kunna ena sig. Man synes därför icke gentemot ett dylikt förslag kunna tala om ett olämpligt föregripande gentemot en mera definitiv lösning.

Kostnaderna för skolväsendet, evad detta gäller folkskolor, uppdelas sig för närvarande mellan staten och kommunerna på det sättet, att staten betalar 90 % av lärarpersonalens grundlöner, samtliga ålderstillägg samt skillnaden i grundlön mellan manlig och kvinnlig lärare, medan kommunerna äro skyldiga att, utöver de återstående 10 % av grundlönerna tillhandahålla lärarpersonalens bostad och vedbrand eller däremot svarande ersättning samt att uppföra och underhålla skolhusbyggnader, bekosta erforderliga inven-

tariet och viss undervisningsmaterial, värme, belysning och renhållning. Statens tillskott under senare år har uppgått till omkring 74 miljoner kronor. Statistisk årsbok 1929 anger för det senaste år, för vilket fullständiga siffror föreligga, nämligen år 1926, statsbidraget till kronor 74,026,038. Enligt samma källa har kommunernas i budgeten upptagna bidrag uppgått till kronor 72,795,245 för sistnämnda år. (De för olika slag av kommuner specificerade uppgifterna bilda sammanlagt ett något skiljaktigt tal eller kronor 72,830,074, men detta har, för den här avsedda belysningen, ingen betydelse.) Statens och kommunernas andel av kostnaderna för folkskoleväsendet visa alltså för närvarande hän på ungefär ett hälftenbruk för vardera delägaren, med tillskott, som i det närmaste motsvara varandra. Visserligen tillkomma utöver nu nämnda belopp för staten vissa med skolväsendets ledning m. m. för- enade utgifter. Men även från kommunerna erfordras förvisso i stor utsträckning åtgärder och tillskott, vilka icke bli synliga i de officiellt redovisade sta- terna. I detta sammanhang torde sålunda kunna erinras om att värdet av folk- skolehusen och lärarbostäderna i nyss nämnda statistik uppgives för år 1926 till över 340 miljoner kronor, ett byggnadsbestånd, vars tillsyn m. m. ej sällan utövas av andra än inom skolväsendet anställda personer.

Den breda marginal för kommunernas direkta deltagande i bestridandet av kostnaderna för skolväsendet, som sålunda föreligger, är naturligtvis mer än tillräcklig för att fyllandet av detta statsändamål skall kunna föranleda up- penbara orättvisor olika orter och skattedragare emellan. Och detta så myc- ket mera som kanske på intet annat område, så som på undervisningens, verk- ningarna av på en ort och av en där bosatt folkgrupp gjorda utgifter ha så stora utsikter att bli fruktbarande på andra orter och tillgodokomma helt andra intressen än de med utgifterna belastade. Man behöver i detta avseende en- dast erinra sig, hur i storstäderna en ständig inflyttning sker av arbetskraf- ter i den bästa åldern. Deras uppfostran och undervisning ha ålegat den ort, där de vistats under uppväxtåren. Orterna i fråga få i regel sökas ute på vad man kallar den rena landsbygden och icke sällan inom kommuner med synnerligen högt skattetryck. I sådana områden har man svårt att få någon annan näring, än den till bygden oundgängligen knutna, att kvarstanna. Där- av följer också för dessa trakter en oupphörlig åderlåtning på rörligt, friskt och arbetsdugligt folk. Till kustorterna, fabrikssamhällena och städerna, en- kannerligen storstäderna går — i den mån den ej söker sig till främmande län- der — en ständig ström av unga människor, som anse sig sakna framtid i den tillbakagående, hårt skattebelagda hemkommunen. Denna har fått be- kosta de utflyttades uppehälle, vård och skolundervisning så länge de varit tärande och i behov av sin omgivnings stöd och hjälp. När de däremot stå färdiga att bli närande, bli produktiva krafter och skattebärare, då bosätta de sig på annat håll. Inför denna utveckling måste kravet på staten att bestrida huvudparten av kostnaderna för folkskoleväsendet anses synnerligen starkt motiverat. Att på detta område kvarstå på status quo under hela den långa tid, som den här ovan omnämnda utredningen måste beräknas pågå kan icke vara vare sig lämpligt, rättvist eller av förhållandena påkallat.

Emellertid kvarstår till besvarande frågan, huruvida den av oss ifrågasatta

åtgärden — utbetalande från statens sida av ett visst, årligt bidrag pr skolpliktigt barn till kommunerna — skulle komma att innebära någon utjämnings av den omfattning och betydelse, att densamma kan förväntas uppväga det arbete och de eventuella nackdelar, som därmed kunna befinnas förbundna.

Hur därmed förhåller sig torde framgå av följande statistiska belysning hänförande sig till de senast offentliggjorda uppgifterna rörande barnantalet och skattekraften, dels hos å ena sidan landsbygden sammanlagd, dels hos städerna, sammanförda till en enhet. I närmast följande tabeller angives barnantalet i samtliga läns 1) landsbygd och 2) städer samt det belopp i pengar, som ett årligt statsbidrag av 20 kronor pr skolbarn skulle, för vart och ett av länen och för därinom belägna städer, dels gruppvis, dels sammanlagt, utgöra.

1. Egentliga folk- och småskolor.

L ä n	Landsbygden		Städerna	
	Barnantal	Kronor	Barnantal	Kronor
Stockholms	22,856	457,120	4,670	93,400
Uppsala	12,391	247,820	2,314	46,280
Södermanlands	15,252	305,040	5,701	114,020
Östergötlands	22,720	454,400	9,045	180,800
Jönköpings	18,183	363,660	7,662	153,240
Kronobergs	16,814	336,280	584	11,680
Kalmar	21,708	434,160	3,777	75,540
Gotlands	5,101	102,020	831	16,620
Blekinge	13,283	265,660	4,238	84,760
Kristianstads	28,199	563,980	2,291	45,820
Malmöhus	32,194	643,880	22,564	451,280
Hallands	13,512	270,240	3,632	72,640
Göteborgs och Bohus	20,951	419,020	25,519	510,380
Älvsborgs	26,577	531,540	7,349	146,980
Skaraborgs	21,297	425,940	4,147	82,940
Värmlands	24,913	598,260	3,678	73,560
Örebro	19,209	384,180	3,691	73,820
Västmanlands	13,773	275,460	5,135	102,700
Kopparbergs	26,045	520,900	3,000	60,000
Gävleborgs	26,892	537,840	5,420	108,400
Västernorrlands	29,761	595,220	3,352	67,040
Jämtlands	15,715	314,300	1,150	23,000
Västerbottens	25,863	517,260	1,063	21,260
Norrbottens	24,759	495,180	2,238	44,760
Summa	497,977	9,959,540	133,051	2,661,020
Stockholms stad	—	—	29,668	593,360
	497,977	9,959,540	162,719	3,254,380

2. Försättnings- och ersättningsskolor.

	Landsbygd		Städer	
	Antal barn	Kronor	Antal barn	Kronor
a) barn i skolåldern	39,749	794,980	5 451	109,020
b) hela antalet barn (a) inräknat)	—	—	—	—
1) i allm. forts. sk. 1918 års typ	70,137	1,402,740	6,158	132,160
2) yrkesbest. fort.-skol.	23,370	467,400	15,271	305,420
3) forts.-sk. av 1877 års typ	446	8,920	427	8,540
4) ersättningssk. 1918	2,827	56,540	2,527	50,540
	96,780	1,935,600	24,383	487,660

Översikt.

	Landsbygd		Städer	
	Antal barn	Kronor	Antal barn	Kronor
A) Folk- och småskolor	497,977	9,959,540	162,719	3,254,380
B) Forts.-sk. och ersättningsskolor (alla lärjungar, icke endast de i skolåldern medräknade)	96,780	1,935,600	24,383	487,660
Summa	594,757	11,895,140	187,102	3,742,040
Städer		3,742,040		
Summa kronor		15,637,180		

I nästföljande tabell angives *taxeringen till bevillning 1928* uttryckt i miljoner kronor, *dels* inom de olika länens landsbygd, *dels* för de inom de olika länen befintliga städerna, sammanförda i länsgrupper, *dels* för Stockholms stad, varjämte de erhållna beloppen sammanräknats för, å ena sidan landsbygden i dess helhet, å andra samtliga städer.

I. L ä n e n		Uppskattad inkomst milj. kr.	Beskattnings- bar inkomst milj. kr.
Stockholms	läns städer	83,113	56,780
Uppsala	> >	55,118	36,713
Södermanlands	> >	71,293	46,517
Östergötlands	> >	128,537	81,148
Jönköpings	> >	69,726	43,953
Kronobergs	> >	11,578	8,074
Kalmar	> >	47,131	30,717
Gotlands	> >	11,156	7,668
Blekinge	> >	49,148	32,334
Kristianstads	> >	34,353	23,838
Malmöhus	> >	367,693	253,412

		Uppskattad inkomst milj. kr.	Beskattnings- bar inkomst milj. kr.
Hallands	läns städer	48,329	32,085
Göteborgs och Bohus	» »	445,257	309,953
Älvsborgs	» »	91,672	57,214
Skaraborgs	» »	51,083	33,498
Värmlands	» »	52,390	33,375
Örebro	» »	60,427	41,736
Västmanlands	» »	55,169	35,606
Kopparbergs	» »	34,410	23,043
Gävleborgs	» »	73,042	46,289
Västernorrlands	» »	54,987	37,365
Jämtlands	» »	18,478	12,214
Västerbottens	» »	18,682	12,124
Norrbottens	» »	28,820	18,321
Stockholms stad	1,180,907	878,973
Summa Kr.		3,142,499	2,192,950
II. L ä n e n			
Stockholms	läns landsbygd	184,002	108,682
Uppsala	» »	55,474	27,558
Södermanlands	» »	70,552	36,124
Östergötlands	» »	94,090	47,350
Jönköpings	» »	62,027	31,270
Kronobergs	» »	62,852	29,709
Kalmar	» »	71,829	34,288
Gotlands	» »	14,641	6,336
Blekinge	» »	36,104	15,537
Kristianstads	» »	99,292	50,189
Malmöhus	» »	152,877	83,345
Hallands	» »	39,921	17,156
Göteborgs och Bohus	» »	76,425	36,411
Älvsborgs	» »	111,524	56,663
Skaraborgs	» »	72,452	32,556
Värmlands	» »	101,783	51,932
Örebro	» »	103,096	54,756
Västmanlands	» »	62,005	30,636
Kopparbergs	» »	128,062	70,385
Gävleborgs	» »	124,701	66,454
Västernorrlands	» »	137,882	70,558
Jämtlands	» »	52,015	24,987
Västerbottens	» »	77,487	36,669
Norrbottens	» »	106,972	68,517
Summa Kr.		2,098,065	1,088,068

Som av dessa tabeller framgår, ägde stadskommunerna år 1928 enligt be-
villningstaxeringen en beskattningsbar inkomst å 2,192,950,000 kronor mot
landskommunernas motsvarande belopp å 1,088,068,000 kronor. Med denna
debiteringsgrund ägde alltså städerna sammanlagt dubbelt högre skattekraft
än landsbygden i dess helhet. Att motsvarande siffror för den uppskattade
inkomsten voro respektive 3,142,499,000 och 2,098,065,000 visa därutinnan
endast, att för de beskattades *existens* nödvändiga inkomster i större omfatt-

ning ingå i landsbygdens än i städernas totala inkomstbelopp. När vidare därtill kommer att — på sätt de här ovan intagna tabellerna rörande folkskolebarnens antal visa — landsbygden samtidigt ägde 594,757 skolpliktiga barn mot städernas motsvarande 187,102 barn, åskådliggöres därmed, hur mycket tyngre utgifterna för folkskoleväsendet nu träffa skattebärarna inom landsbygdkommunerna än den drabbar motsvarande skatteförmåga i städerna. Under förutsättning, att de kommunerna åvilande självkostnaderna för undervisning får antagas utgå till samma höjd pr barn i städer och landsbygd, *åsamkar enligt dessa siffror folkskoleväsendet landskommunerna en mer än sex gånger tyngre börda pr samma skatteenhet än fallet är hos stadskommunerna.*

Härvid är emellertid ytterligare att beakta, hurusom — enligt en starkt utbredd uppfattning rörande skatteförmåga i förhållande till bärkraften — bidragsskyldigheten, när det gäller ett så oomtvistligt statsändamål som det här berörda, riktigare kommer till uttryck genom *taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatten* än då den grundas på den hittills för vår kommunala beskattning konstruerade »bevillingen». Hur det ställer sig med skattekraften emellan städer och landskommuner enligt *taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt*, angiva de båda här följande tabellerna, som angiva *taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt*, länsvis år 1928, särskilt för städerna och särskilt för landsbygden samt för de båda skilda skattegrupperna uträknade skattebeloppen.

I. L ä n e n		Beskattnings- bart belopp	Uträknad skatt
Stockholms	läns städer	[43,891	2,541
Uppsala	» »	29,486	1,597
Södermanlands	» »	30,396	1,656
Östergötlands	» »	59,422	3,446
Jönköpings	» »	31,381	1,644
Kronobergs	» »	6,062	0,344
Kalmar	» »	19,969	1,053
Gotlands	» »	5,929	0,350
Blekinge	» »	21,685	1,155
Kristianstads	» »	18,466	1,132
Malmöhus	» »	192,712	12,113
Hallands	» »	22,818	1,343
Göteborgs och Bohus	» »	251,330	16,375
Älvsborgs	» »	39,276	2,249
Skaraborgs	» »	25,569	1,457
Värmlands	» »	22,075	1,194
Örebro	» »	30,124	1,743
Västmanlands	» »	25,794	1,257
Kopparbergs	» »	17,838	0,846
Gävleborgs	» »	30,737	1,861
Västernorrlands	» »	26,222	1,523
Jämtlands	» »	8,140	0,460
Västerbottens	» »	8,245	0,426
Norrbottens	» »	10,231	0,511
Stockholms stad	822,764	59,692
		Summa Kr. 1,800,517	117,968

II. L ä n e n		Beskattnings- bart belopp	Beräknad skatt
Stockholms	läns landsbygd	72,062	3,822
Uppsala	» »	15,750	0,873
Södermanlands	» »	24,318	1,556
Östergötlands	» »	29,849	1,618
Jönköpings	» »	18,720	0,945
Kronobergs	» »	18,179	0,894
Kalmar	» »	23,000	1,130
Gotlands	» »	8,781	0,438
Blekinge	» »	4,008	0,184
Kristianstads	» »	31,539	1,642
Malmöhus	» »	56,975	3,061
Hallands	» »	11,918	0,669
Göteborgs och Bohus	» »	21,191	1,056
Älvsborgs	» »	36,893	2,062
Skaraborgs	» »	19,708	1,056
Värmlands	» »	32,993	1,737
Örebro	» »	33,116	1,723
Västmanlands	» »	17,900	0,912
Kopparbergs	» »	41,399	2,173
Gävleborgs	» »	41,348	2,221
Västernorrlands	» »	46,210	2,427
Jämtlands	» »	14,224	0,688
Västerbottens	» »	19,343	0,928
Norrbottnens	» »	21,328	1,052
Summa Kr. 660,752			34,867

Av dessa tabeller framgår, att det *beskattningsbara beloppet* enligt taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt för städerna utgjorde år 1928 1,800,517,000 kronor mot landsbygdens 660,752,000 kronor. Och den *uträknade skatten*, som väl måste anses utgöra den allra mest tillförlitliga utgångspunkten för bedömandet av de båda här mot varandra ställda enheternas skatteförmåga, visade för städerna, — allt enligt statistisk årsbok 1929 — 117,968,000 kronor för stadskommunerna och endast 34,867,000 kronor för landsbygden eller mindre än en tredjedel för denna senare. Enligt samma förutsättning för jämförelsen av kostnaderna pr skolbarn som då det gällde en dylik på bevillningstaxeringens grund, bli anspråken från folkskoleväsendet, när resultatet av taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt får utgöra mätaren på skattekraften, *för landsbygdens skattebärare mer än tio gånger större än för stadssamhällellnas beskattningsobjekt*. Under dylika förhållanden låter det sig icke bestridas, att en snar ändring i fråga om fördelningen av kostnaderna för denna del av det allmänna undervisningsväsendet måste anses vara synnerligen påkallad.

Orsaken varför den litillsvärande ordningen i detta avseende fått bestå är uppenbarligen, att stora svårigheter varit och alltjämt äro förbundna med en omläggning av formen för bestridandet av utgifterna i fråga. Därest kostnaderna för byggandet av skolor m. m. överflyttats på statsverket, skulle de otvivelaktigt hastigt springa upp till mycket stegrade belopp. Samtidigt måste

den hittills gällande starkt utsträckta primärkommunala självbestämmingsrätten på detta område skarpt begränsas, för att icke säga helt upphävas, därest staten här ensam skulle bära det ekonomiska ansvaret. Dessa båda omständigheter jämte vissa andra synpunkter torde också alltjämt vara tillräckligt betydelsefulla för att tanken på en omedelbar övergång till ett statens omhändertagande av folkskoleväsendet i dess helhet *icke* nu kan ifrågasättas. Denna möjlighet bör uppenbarligen skärskådas i sammanhang med skatteutjämningsspörsmålen i övrigt. Så mycket angelägnare synes det därför vara att undersöka, huruvida icke någon åtgärd erbjuder sig, som, utan att föregripa utredningen rörande dessa frågors slutliga avgörande, likväl kunde innebära en akt av ändamålsenlighet, rättvisa samt avsevärd lättnad för den tyngst drabbade parten.

I dylikt avseende synes den här ovan skisserade planen, att staten för underlättande av barnens undervisning utbetalar ett årligt bidrag, pr skolbarn räknat, till de olika skoldistrikten, vara en acceptabel utväg. Därigenom förlora icke dessa distrikt intresset att vart för sig organisera den stadgade skolpliktens tillämpning på det ändamålsenligaste och likväl minst betungande sättet. Anskaffning av lokaler m. m. kommer att ur den kommunala självstyrelsens synpunkt befinna sig i samma läge som för närvarande. Ett temporärt utnyttjande av denna bidragsform innebär heller icke något föregripande av frågan om skatteutjämning, och ett eventuellt utbyte av denna anordning mot annan sådan med samma syfte kan när som helst utan olägenhet företagas.

Beträffande slutligen betydelsen av en dylik åtgärd ur utjämnings synpunkt möter det inga svårigheter att på grundval av föreliggande fakta angiva dess verkningar. Enligt ovan refererade fördelningstal för 1928 hade, om man utgår ifrån att det erforderliga anslagsbeloppet, kronor 15,637,180, uttagits på den direkta beskattningens grund, städerna fått bidraga därtill med kronor 12,069,794, medan landskommunernas tillskott begränsats till kronor 3,567,386. I bidrag hade däremot landskommunerna fått uppbära $594,757 \times 20 = 11,895,140$ kronor, under det städerna erhållit $187,102 \times 20 = 3,742,040$ kronor. Det slutliga belopp, varmed utjämnings av kostnaderna till detta statsändamål skett mellan städer och landsbygd, hade alltså nämnda år belöpt sig till 8,327,754 kronor, en nog så betydande förskjutning till den ojämförligt svagast ställda partens och dess skattebärares stöd och hjälp.

Därmed förnekas dock icke, att ett större bidrag än 20 kronor pr skolpliktigt barn kunnat med fog ifrågasättas. Vi ha dock trots oss böra stanna vid detta belopp. Dels har man önskat med hänsyn till de belopp, som det här gäller, gå fram med all varsamhet, dels har man icke velat riskera att någon kommun skulle kunna uppvisas, hos vilken dess egna *aktuella* utgifter för skolväsendet skulle understiga det för densamma ifrågakommande bidragsbeloppet. Det har synts angeläget att de olika skoldistriktens intresse för en av ekonomisk omsikt präglad skötsel alltjämt skulle kvarstå orubbad. I varje fall kan icke, synes det oss, med skäl göras gällande mot vårt förslag, att icke det ernäliga resultatet vore mödan värt. Även med den måttfulla omfattning det omedelbara utjämningskravet enligt denna motion erhållit, synes det ur effektivitets-

synpunkt äga fullt tillräcklig motivering och alltså även ur denna synpunkt vara väl ägnat att vinna riksdagens bifall.

I detta sammanhang har, helt naturligt, icke kunnat åvägabringas utredning rörande den förskjutning *mellan* kommunerna inbördes *inom* de båda stora huvudgrupper, varmed det här gällt att röra sig. Företagna stickprov ha dock ådagalagt att — med hänsyn till det såsom regel proportionellt stora antalet barn i de ekonomiskt svårast ställda kommunerna i förhållande till deras skatteobjekt — även med hänsyn till denna ömsesidighet en utjämningsåtgärd enligt här föreslagna linjer träffar på rätt sätt, utan att på något håll försvaga känslan för det egna ansvaret.

Återstår därefter frågan om vilken form ett riksdagens beslut i enlighet med den sålunda skisserade planen lämpligast bör givas. Från riksdagens sida torde syftet kunna realiseras genom beviljandet av ett statsanslag med därtill fogade grunder för bidragets fördelning. Det synes alltså icke erforderligt att under riksdagens medverkan erhålla en förordning, ordagrant godkänd. Motionens hemställan synes därför kunna begränsas till:

dels beviljandet av ett anslag till åvägabringandet av särskilt understöd åt kommunerna för uppehållande av folkskoleväsendet,

dels godkännandet av de grunder, enligt vilka detta bidrag må fördelas bland skoldistriktet. Övriga erforderliga tillämpningsföreskrifter torde efter skolöverstyrelsens hörande böra fastställas av Kungl. Maj:t.

De grunder för bidragets åtnjutande, som torde få anses erforderliga, synas böra äga följande innehåll:

1) Bidraget skall, med iakttagande av vad här nedan sägs, utgå för varje skolpliktigt barn med tjugo kronor för läsår.

2) Bidrag åtnjutes för folkskola, varmed jämväl avses folkskolas högre avdelning samt fortsättningsskola och ersättningsskola, vilka av skoldistrikt upprätthållas.

3) Till grund för bidragets beräkning skall läggas antalet av de barn, som vid utgången av nästföregående läsår varit skyldiga att inhämta undervisning i sådan skola, som ovan nämnts, och ej till följd av undervisning vid offentlig läroanstalt eller i enskild skola eller i hemmet äro befriade från skolgång.

4) Som villkor för erhållande av nu ifrågavarande bidrag skola i tillämpliga delar gälla de föreskrifter, som äro meddelade angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid folk- och småskolor ävensom angående statsbidrag till avlöning av lärare vid fortsättningsskola.

5) Rekvisition av bidraget, uppgjord enligt fastställt formulär, skall av vederbörande skolråd eller skolstyrelse göras under augusti månad samt före nämnda månads utgång för granskning avlämnas till vederbörande folkskoleinspektör.

6) Beträffande rekvisitionernas granskning och utbetalning av rekvirerade medel skall i tillämpliga delar gälla vad angående statsbidrag till avlöning åt lärare vid folk- och småskolor ävensom angående statsbidrag till avlöning av lärare vid fortsättningsskola finnes föreskrivet.

7) I fråga om tillämpningen av dessa grunder ankommer på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som må finnas erforderliga.

Till de under punkterna 2 och 3 upptagna bestämmelserna må framhållas: Från rätt att åtnjuta ifrågavarande bidrag böra uppenbarligen uteslutas såväl enskilda läroanstalter som ock sådana, som upprätthållas av särskilda stiftelser, landsting eller staten. Bidrag kommer alltså icke att utgå till nomadskolor eller till de särskilda uppfostringsanstalter, som avses i lagen om samhällets barnavård, varemot anledning icke torde föreligga att på nu antydda grund från bidrag utesluta till ex. Skytteanska skolan i Tärna eller de skolor i rikets nordligaste gränsorter, till vilka särskilda anslag äro anvisade.

För barn, som till följd av bestämmelserna i 37 och 38 §§ folkskolestadgan icke åtnjuta undervisning i folkskola, synes bidrag icke böra utgå. Däremot föreligga enligt vår mening icke tillräckliga skäl att vid bidragets beräkning göra undantag för barn som — ehuru skolpliktiga i distriktets skolor — på grund av sjukdom eller av annan orsak icke under större eller mindre del av läsåret deltagit i undervisningen.

Det kan ifrågasättas, huruvida icke Orsa kommun, där invånarna icke erlägga personliga skatter, borde undantagas från rätt till bidrag. Då emellertid skatter till statskassan på sätt som från kommuner i allmänhet gäller utgå jämväl från Orsa, har det ansetts icke föreligga tillräckliga skäl att för denna kommun stadga undantag.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställa undertecknade, att riksdagen måtte:

a) för beredandet av utjämning av kostnaderna för uppehållandet av folkskoleväsendet bevilja ett förslagsanslag å kronor 15,600,000 samt

b) godkänna här ovan angivna grunder för anslaget fördelning.

Stockholm den 14 januari 1930.

S. H. Kvarnzelius.

David Bergström.

Gustav Rosén.

Elof B. Andersson.

J. Bergman.

B. v. Stockenström.